

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

De straat-on-line: de vox populi en de rationaliteit van de strafrechtspleging

Brants, C.; Brants, K.

Publication date

2011

Document Version

Final published version

Published in

Levend strafrecht: strafrechtelijke vernieuwingen in een maatschappelijke context: liber amicorum Ybo Buruma

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Brants, C., & Brants, K. (2011). De straat-on-line: de vox populi en de rationaliteit van de strafrechtspleging. In P. H. P. H. M. C. van Kempen, A. J. Machielse, H. J. B. Sackers, & P. C. Vegter (Eds.), *Levend strafrecht: strafrechtelijke vernieuwingen in een maatschappelijke context: liber amicorum Ybo Buruma* (pp. 49-59). Kluwer.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

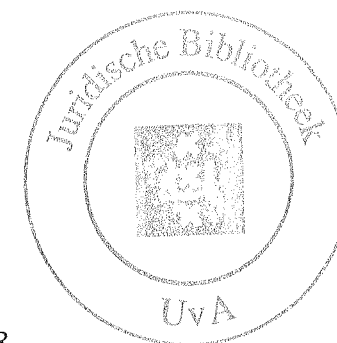

Levend strafrecht

**Strafrechtelijke vernieuwingen
in een maatschappelijke context**

Liber amicorum
Ybo Buruma

Onder redactie van P.H.P.H.M.C. van Kempen,
A.J. Machielse, H.J.B. Sackers & P.C. Vegter

KLUWER

Deventer

2011

De straat-on-line

De *vox populi* en de rationaliteit van de strafrechtspleging

Chrisje Brants & Kees Brants

Het verhaal van de Zuid Koreaanse 'Dog Poop Girl' gaat ongeveer zo. Ondanks aandringen van haar medepassagiers weigert een jonge vrouw in 2005 in de metro van Seoul de dampende uitwerpselen op te ruimen die haar hond zojuist op de vloer van het rijtuig heeft gedeponeerd. Een haar aangereikte papieren zakdoek gebruikt ze wel voor 's honds achterste, maar ondanks luidе protesten niet voor de bevulde vloer. Een geïrriteerde reiziger legt een en ander vast op haar mobieltje en plaatst foto's en verhaal op een populaire Koreaanse website. Al snel reageren boze bloggers met aansporingen de identiteit en het adres van de vrouw te achterhalen en haar te *shamen*. Het verzoek is niet aan dovemansoren besteed. Binnen een paar dagen is een heksenjacht op gang. De website van de universiteit waar de jonge vrouw zou studeren, raakt oververhit van de *hate mails*. In de Koreaanse media woedt al snel een discussie over dit soort protestacties, waarin burgers kennelijk zowel de rol van politie als rechters vervullen; en straks misschien wel die van beul. De jonge vrouw moet onderduiken.

Hoewel hij niet doelde op dit voorbeeld van internet *vigilantism*, waar-schuwde drie jaren later ook Harm Brouwer, voorzitter van het College van procureurs-generaal, voor wat hij een dreigende *YouTubisering* noemde van het Nederlandse strafrecht:¹ het ontstaan van een 'amateur politiestaat', waarin iedereen zichzelf tot hulpofficier benoemt en mensen het internet gebruiken om anderen van een misdaad te beschuldigen of het zogenaamde 'bewijs leveren' dat niet veroordeelde X de moordenaar is, maar de met naam en toenaam genoemde Y. Brouwer's opwinding, en daarin staat hij zeker niet alleen, betrof de karakteristieken van een nieuwe, virtuele publieke sfeer, waarin het van oudsher rationele, afstandelijke en professionele strafrechtelijke systeem in Nederland vervangen lijkt door één waarin emoties, amusement en in het bijzonder de participatie van de gewone burger om de voorrang strijden. De virtuele politiestaat van opgewonden amateurs zou maar al te reële gevolgen hebben, nu de rechtsstaat van zakelijke deskundigen wordt ondermijnd, de legitimiteit en zorgvuldigheid van het systeem ondergraven en de levenssfeer van al dan niet schuldige burgers onnodig of buitenproportioneel aangetast.

---

1 'Vrees voor YouTubisering strafrecht', *De Volkskrant* 16-02-2008.

De kloof tussen publieke verwachting en feitelijke haalbaarheid is toch al groot, getuige de toenemende kritiek op politie, openbaar ministerie en rechter. Nu dreigen burgers de klus zelf te klaren, zonder zich te bekommeren om principes van privacy of schuld die eerst nog moet worden bewezen, en veelal niet gehinderd door enige kennis van zaken. Vervat in een cynisch, populistisch en punitief discours over criminaliteit en rechtshandhaving gaat deze virtuele vorm van eigenrichting hand in hand met wantrouwen ten opzichte van de staatsinstanties wier taak het is de rechtsorde te handhaven, en een kennelijk groot geloof in waarheden die op weinig meer zijn gebaseerd dan eigen ervaring en (onderbuik)gevoelens. Er wordt al langer gesproken van *fact free politics* en de *post-fact society*, waarin niet waarheid – *truth* – maar waarheidachtigheid – *truthiness* – de kernwaarde is en het internet de belangrijkste platform voor de uitwisseling van *truthy* feiten.² Als Brouwer's vrees wordt bewaarheid gaat dat straks eveneens gelden voor de strafrechtspleging.

Ook Ybo Buruma betreurt de virtuele sfeer waarin naar believen wordt *geblogd* en *getweet* over wat de rechter allemaal niet goed doet, en de stellingname van een hoogleraar, op basis van kennis van het strafrecht geponeerd, als 'ook maar een mening' wordt afgedaan.³ Het interactieve medium bij uitstek, het internet, blijkt de plaats waar burgers het meest luidruchtig onvrede over het functionerende strafrecht uiten en eigen oplossingen voor criminaliteit en falende rechtshandhaving poneren. Zijn dit de contouren van een nieuw justitieel-publicitair landschap en, zo ja, hoe ziet die dan eruit? Is het waar dat zich een omvangrijke vorm van virtuele eigenrichting heeft ontwikkeld die door emotie wordt gestuurd? In deze bijdrage worden die vragen beantwoord aan de hand van inhoudsanalyses van *GeenStijl.nl*, *Telegraaf.nl* en *You-Tube*.⁴

2 Zie onder andere Y. Buruma, 'Het recht op vergetelheid. Politiële en justitiële gegevens in een digitale wereld', in: D. Broeders, M.K.C. Cuijpers & J.E.J. Prins (red.), *De staat van informatie*, serie: WRR-verkenningen, nr. 25, Amsterdam: Amsterdam University Press 2011, p. 165-218.

3 Interessant – en paradoxaal – genoeg becommentarieert hij zulke ontwikkelingen via een eigen blog: weblogs.nrc.nl/rechtenbestuur/ybo-buruma. Zie bijvoorbeeld de blogs van 22 september en 6 oktober 2010, waarin hij in discussie gaat met de eveneens (bij Elsevier) bloggende hoogleraar Afshin Elian over het proces Wilders en de vraag of, en hoe, een hooggeleerde juridische deskundige zich publiekelijk zou moeten uitlaten over een zaak die nog onder de rechter is.

4 Allereerst is het virtuele landschap in kaart gebracht door zogenaamd 'crime sites' op te sporen via trefwoorden als criminaliteit, politie, straf, enzovoort. De inhoudsanalyse is verricht op de reacties op alle, via dezelfde trefwoorden verkregen berichten die de strafrechtspleging betreffen op de nieuwsblog *GeenStijl.nl*, *Telegraaf.nl* en de reacties op zes relevante YouTube-filmpjes die in de onderzoeksperiode online stonden. De analyse gebeurde door drie codeurs die een kwantitatieve analyse uitvoerden op het aantal berichten en hun oorsprong, en een kwalitatieve analyse op de inhoud: welke thema's, typen, tonen en voor of tegen wie.

De strafrechtspleging: een publiekelijk betwiste sfeer

Het zou in het kader van deze bijdrage te ver voeren om uitgebreid de geschiedenis te schetsen van de gestage verandering in de verhouding justitie-burger-media.⁵ Het volstaat om vast te stellen dat, tot het einde van de jaren tachtig van de vorige eeuw, misdaad en strafrecht in de Nederlandse media een bescheiden plaats innamen. Hoewel het min of meer gesloten justitieel-publicitair complex van de verzuiling al in de roerige jaren zestig en zeventig was doorbroken, werd de legitimiteit van het in essentie paternalistische en autoritaire systeem van de strafrechtspleging niet wezenlijk ter discussie gesteld. Ook al kregen politie en (later) het openbaar ministerie veel kritiek te verduren, de rechterlijke macht bleef buiten schot en het leek alsof er bij justitiële autoriteiten, de politiek en de media eenstemmigheid bestond dat de maatschappij het beste was gediend met karige, niet emotionele of sensationele berichtgeving over misdaad – een vorm van publiek debat waarin mogelijk afwijkende geluiden uit de onderbuik van de samenleving onder de wollen deken van de consensus werden gesmoord.

Ongeveer vanaf de jaren tachtig is de strafrechtspleging van een elitaire publieke sfeer steeds meer een publiekelijk betwiste sfeer geworden. De legitimiteit van en het vertrouwen in de resultaten van justitie staan permanent ter discussie in de media, die te maken hebben met wat 'verkoopt' in een gefragmenteerde en sterk concurrerende markt. Waar voorheen het publiek door de Nederlandse media van informatie werd voorzien waarvan journalisten veronderstelden dat die de publieke zaak diende en dat burgers daarmee kennis verwierven om te participeren in het publieke debat, gaat het op basis van marktoverwegingen niet meer om wat de journalist tot de publieke zaak rekent, maar veeleer om de zaak waarvoor hij denkt dat het publiek belangstelling heeft.⁶ In het publieke debat over de strafrechtspleging hebben rationaliteit, afstandelijkheid, vertrouwen in professionaliteit en aarzeling om je te bemoeien met zaken die nog onder de rechter zijn, plaatsgemaakt voor de hypegevoelige emotionaliteit van de dramademocratie,⁷ waarin *performance* en responsiviteit belangrijker zijn geworden dan inhoud en zorgvuldigheid.

5 Zie daarvoor onder andere C.H. Brants & K.L.K. Brants, 'Van vermaak tot lering en terug-Televisie, punitiviteit en de tijdgeest', in: M. Moerings (eindred.), *Hoe punitief is Nederland?*, Arnhem: Gouda Quint 1994, p. 253-269; C. & K. Brants, 'Vertrouwen en achterdocht: de driehoeksverhouding justitie-media-burger', *Justitiële Verkenningen* 28 (2002) 6, p. 8-29; Kees Brants, 'Risico's, schandalen en publiciteit. De nieuwswaardigheid van een falende overheid', *Proces* 2008, nr. 2, p. 47-55.

6 Kees Brants & Philip van Praag, 'De media hebben het gedaan', in: K. Brants & Ph. van Praag (red.), *Politiek en Media in Verwarring. De Verkiezingscampagnes in het lange jaar 2002*, Amsterdam: Het Spinhuis 2005, p. 1-19.

7 M. Elchardus, *De dramademocratie*, Tiel: Lannoo 2002. Zie ook R. Manin, *The Principles of Representative Government*, Cambridge: Cambridge University Press 1997, die spreekt van een 'toeschouwersdemocratie'. Zie over de gevolgen voor de Nederlandse strafrechtspleging: Y. Buruma, 'Rechtspreken in de dramademocratie', *DD* 2006, p. 1077-1088.

De gerichtheid op (de wensen van) het publiek weerspiegelt bovendien een algemene tendens sinds de dood van Pim Fortuyn en de grote emoties daaromheen. Uit de discussies die daarop volgden, kwam, net als in de politiek, de algemene conclusie naar voren dat de journalistiek het contact met 'het volk' moest herstellen,⁸ waarmee de focus niet alleen nog meer is komen te liggen op wat lezers en kijkers bezighoudt, maar ook ruimte wordt gecreëerd om ze een stem te geven gevoelens van onzekerheid en onvrede te uiten. Daarin past ook het verschijnsel van de (misdaad)journalist die zich als morele kruisridder opwerpt ter openbare behartiging van de zaak van slachtoffers van strafbare feiten, maar ook van justitiële dwalingen of het aanvechtbare oordeel van deskundigen. Deze vorm van journalistiek, waarvan Peter R. de Vries de belangrijkste exponent is, is onthullend, emotioneel en sterk persoonlijk. Maar tegelijk biedt zij een platform aan degenen wier stem anders wellicht niet zou zijn gehoord in de abstracte reductie van een strafzaak tot het juridisch relevante. Wat smalend wordt het 'emo-journalistiek' genoemd (een betere term is wellicht 'empathische journalistiek'), waarin publieke zaak, individueel belang en wat het publiek interessant vindt samenkomen.⁹

De empathische journalistiek is de zuiverste verwezenlijking van de eisen uit het Fortuyn-tijdperk dat de gewone burger en diens zorgen serieus worden genomen en tegenover de elitaire en monopolistische uitdrukking van staatsmacht – die de strafrechtspleging nu eenmaal is – worden behartigd. Zij vormt daarmee een publiek platform bij uitstek voor persoonlijke en gezamenlijke emoties, maar de geloofwaardigheid van de professionele journalist die hier als intermediair optreedt, is nog altijd gebaseerd op vertrouwen in de professionele normen en waarden van de objectieve, waarheidsvindende journalistiek. In de Wilders-era echter, waarin bovendien iedereen zich op het internet als deelnemer aan het publieke debat en vormgever van de publieke mening kan manifesteren, zijn professionele journalistieke normen vervangen door de persoonlijke ervaring en gelijke waarde van ieders persoonlijke mening – eenvoudig omdat hij of zij, al dan niet gehinderd door kennis van zaken, iets vindt en dat vooral moet kunnen uiten. Waarheid en werkelijkheid gaan hand in hand met roddel en achterklap en, veel beter dan de traditionele media waar de tussenkomst van een redactie nog altijd is vereist, biedt wat Web 2.0 is gaan heten een platform aan de *vox populi*. Politiek, media, zelfs de strafrechter zijn dan overbodig: de burger maakt zelf uit wat waar en werkelijk is, wat eraan moet gebeuren, wie wel en niet straf verdient, wel en niet schuldig is.

8 Zie daarover Kees Brants, 'Risico's, schandalen en publiciteit. De nieuwswaardigheid van een falende overheid', *Proces* 2008, nr. 2, p. 47-55.

9 Zie voor een uitwerking hiervan C. & K. Brants, 'Vertrouwen en achterdocht: de driehoeksverhouding justitie-media-burger', *Justitiële Verkenningen* 28 (2002) 6, p. 8-29.

De stem van de straat-on-line

Het virtuele landschap

De straat-on-line over de strafrechtspleging is veel meer dan een verzameling burgers die op persoonlijke websites voor zichzelf maar wat zwetsen, hoewel die er natuurlijk ook zijn. Tot op zekere hoogte is deze virtuele publieke sfeer ook geïnstitutionaliseerd als massale vorm van sociaal protest, zij het dat waarover wordt geprotesteerd slechts in algemene termen vooraf is bepaald en de details naar believen door de deelnemers nader kunnen worden ingevuld. Deze wereld bestaat uit (pseudo-)journalistieke aanjagers van criminaliteitsnieuws en zogenaamde 'reaguurders' die daarop reageren. Sommige van deze websites zijn specifiek op onthullingen gericht, zoals *misdaadjournalist.web-log.nl* of *klokkenluidersonline.nl*, de laatste van voormalig NRC Handelsblad-journalist Micha de Kat, die de site vooral lijkt te gebruiken voor een persoonlijke vendetta tegen een hoge ambtenaar van justitie, die hij van pedofilie beschuldigt. Specifiek gericht op ondersteuning van de opsporing is *boevenvangers.nl*, dat materiaal plaatst over gezochte criminelen. Een naming-enshaming-site als *stopdekinderpornonu.com* opereert voortdurend op het randje van de privacy-schennis met het bekendmaken van straten waar pedofielen wonen. Het *Burgercomité tegen Onrecht* van voormalig LPF-Kamerlid Joost Eerdmans profileert zich als platform voor verontwaardiging in het algemeen en verontwaardiging over onveiligheid in het bijzonder. Het plaatst hoofdzakelijk criminaliteitsberichtgeving van andere media en biedt, zoals ook de anderen, de mogelijkheid te reageren, zij het dat, zoals bij de meeste van deze (pseudo-)journalistieke sites, dat maar weinig gebeurt. Anders ligt dat bij nieuwsblogs als *GeenStijl* of online versies van gewone media als *De Telegraaf* en *Elsevier*.

GeenStijl.nl is opgezet door voormalige Telegraaf-journalisten (en later door deze krant weer overgenomen), die ook de geestelijke vader zijn van de nieuwe publieke zender PowNed, met de opmerkelijke nieuwsrubriek PowNews. *GeenStijl* heeft een dagelijks bereik van gemiddeld 140 duizend bezoekers en kenmerkt zich door een mengeling van professionele onthullingsjournalistiek en non-professionele *Spielerei* in een mix van ironie, agressie en beschuldiging. Nadrukkelijk wordt gebroken met journalistieke regels als hoor en wederhoor, scheiden van feiten en commentaar en objectiviteit. Het politiek-maatschappelijk establishment van links en rechts wordt populistisch als elitair weg- en voor gek gezet. Het discussieforum van *GeenStijl*, evenals die van de al even actieve online versies van *De Telegraaf* (bereik ruim 900 duizend) en *Elsevier*, reflecteert het nieuwe online discours van gewone burgers: opiniërend, beschuldigend en boos, geen onderscheid makend tussen feiten en roddel, persoonlijk en grof. Toen hij nog Kamerlid was omschreef CDA-er Jan Schinkelshoek het als een 'open riool', dagelijks gevuld met duizenden

anonieme oproepen tot mishandeling, moord en brandstichting aan het adres van mensen in het nieuws en vooral van politici.¹⁰

Tegenwoordig hebben moderatoren van deze sites een dagtaak aan het scheiden van kaf en koren, maar het blijft een scheldveld voor de gevoelens van de onderbuik van een "nieuw, welvarend lompenproletariaat" dat "zich permanent en tot in de ziel miskend en bedrogen voelt en dit zo luid mogelijk laat weten".¹¹ Volgens Intermediair zijn de Nederlandse discussiesites over het algemeen grover dan vergelijkbare sites in het buitenland, waar gemiddeld zeventig procent van de reacties wordt geplaatst;¹² bij De Telegraaf, waar achttien mensen zo'n tienduizend reacties per dag screenen, zou dit slechts tien procent zijn. De moderatoren van het AD blokkeren gemiddeld zo'n twintig maal per maand iemands IP-adres, nadat deze meermalen over de schreef is gegaan met beledigingen en bedreigingen.¹³ Hoe omvangrijk de wereld van de reaguurders is en wie zij precies zijn, is door de (meestal) gehanteerde pseudoniemen moeilijk te zeggen. Wel biedt ons onderzoek de mogelijkheid een beeld van de inhoud en het soort reacties te geven bij GeenStijl.nl, De Telegraaf.nl en YouTube.¹⁴

GeenStijl

Drie willekeurige weken berichtgeving op GeenStijl (van 15 tot 21 maart en 5 tot 19 oktober 2010) over aan strafrechtspleging gelieerde onderwerpen leveren 82 berichten op, variërend van 'PvdA-baasje wil GeenStijl aanklagen' tot 'Almelose opblaaspompeneer' en verschillende berichten over de vervolging van Geert Wilders ('Geert voor het hekje'). Het aantal reacties varieert sterk – van vijftig (voor de 'opblaaspompeneer') tot 1.911 (voor Wilders) – maar komt neer op gemiddeld 331 reacties per bericht. Criminaliteitsonderwerpen lijken meer reacties op te roepen dan gewone berichten, zeker als het om pedofilie, lage straffen of 'overdreven politieoptreden' gaat. Zulke bijdragen zijn over het algemeen negatief en vaak grof over zowel daders als opspoorders, anti-establishment en doorgaans eensluidend in hun commentaar, dat vaak doortrokken is van een badinerende, ironische ondertoon.

Om de toon te zetten, twee voorbeelden van de discussiesite van GeenStijl op 19 maart 2010. Die vrijdag staan er vijf criminaliteit-gelieerde berichten op de *shock-blog*, die elk een waterval aan reacties opleveren. Een gaat, onder de kop 'Politie verzwijgt sekschattende VVD-leraar', over een schoolhoofd en

10 'Volkswaarde "reaguurders" groeit ondergronds op internet', *Intermediair* 12-12-2008.

11 H.J.A. Hofland in *NRC Handelsblad* 7-12-2008.

12 Zie noot 10.

13 Tom Bakker & Chris Paterson, 'The new frontier of journalism: citizen participation in the United Kingdom and the Netherlands', in: Kees Brants & Katrin Voltmer (red.), *Political Communication in Postmodern Democracy*, Basingstoke: Palgrave 2011, p. 183-200.

14 Alle citaten worden letterlijk weergegeven, inclusief spel- en grammaticafouten.

VVD-wethouder, in het stuk met naam en foto aangeduid, die seksueel getinte MSN-conversaties zou hebben gevoerd met jongens tussen de 13 en 17 jaar. Nadat hij na verhoor is vrij gelaten, worden 500 ouders geïnformeerd. De politie wil de zaak niet openbaar maken, omdat 'dat geen doel dient', maar GeenStijl weet wel beter. Binnen 24 uur mailen 150 reaguurders, variërend van ironisch ("Je inleven in de doelgroep, heet dat", schrijft *Bijthond*) tot boos ("En wie bij de politie bepaalt of bekendmaking wel of geen doel dient?" *fricky*), tot suggesties wat met pedo's te doen ("Pedo's op een proscriptielijst plaatsen en zet er een cameraploeg op. Leuke TV en gerechtigheid in één klap!" *Steilloos ten Onder*). Alle reacties zijn anoniem en onder een alias, met uitzondering van de paar die uitleggen waarom de politie zo voorzichtig is.

Het tweede bericht luidt 'Pak de paardenstaart' en gaat over een jongeman met een paardenstaart, die gefilmd is 'rukkend in een speelgoedwinkel'. De film – van de CCTV van de winkel – die twee wegrennende kinderen laat zien en een herkenbare man (maar geen 'rukken'), was door de lokale politie op YouTube gezet om mensen te waarschuwen en met een verzoek om informatie. GeenStijl linkt door naar de politiefilm, die in korte tijd 34 duizend keer wordt gezien. GeenStijl-verslaggever *Prof. Hoxha* herinnert de lezer eraan dat "rukkend in een speelgoedwinkel, morgen kuilen gravend voor een buurkind" betekent, en roept op te bellen en "deze debiel" van de straat te krijgen. Binnen 48 uur na het GeenStijl-bericht wordt het filmpje door de politie van YouTube gehaald, mede omdat in de 250 reacties die het opleverde verschillende namen werden genoemd met suggesties wat met de persoon te doen: "afschieten!" (*Twoballcane*) of "paardestaart en piemol aan elkaar knopen, en aan een brug ophangen" (*Snoes*). Sommige zijn nog aanzienlijk extremer, hoewel soms een ironische ondertoon doorklinkt: "Je mag ook niets meer in dit land..." (*ZEDV*) en "Misschien wilde hij 'm ruilen?" (*Van Nazareth*). Een paar serieuze reacties zetten zich af tegen de publicatiemethoden van GeenStijl.

De Telegraaf

Een op dezelfde wijze uitgevoerd onderzoek van één week (11 tot 18 november 2010) op Telegraaf.nl laat kwantitatief een iets ander beeld zien: 53 berichten roepen 5.042 reacties op (variërend van 0 tot 340), gemiddeld 95 per bericht. Het taalgebruik van deze reaguurders lijkt wat minder geletterd dan bij GeenStijl en ze reageren meer en vaak bozer op elkaar, maar de teneur van berichten en reacties op beide sites is hetzelfde. Wel is bij de Telegraaf veel duidelijker een onderscheid in soorten reacties merkbaar, hoewel dezelfde typen ook, zij het soms impliciet, bij GeenStijl te vinden zijn. De grootste categorie is 'boos-op-autoriteiten', waarin wordt geklaagd over bestuurders, openbaar ministerie en politie. Naar aanleiding van een bericht dat staatssecretaris Fred Teeven zes jeugdgevangenen buiten gebruik wil stellen, reageren bijvoorbeeld 308 schrijvers, waaronder *Roadie* uit Hoofddorp: "Mensen, welke

regering we ook hebben, we worden tegen elkaar uitgespeeld en hoe lang moeten we nog wachten voordat we eigen rechter gaan spelen, het wordt hier nog wel weer het oude westen en ruimen we de troep van de regering wel op, die er te laf voor zijn en gezegd wordt, we weten waar jullie wonen en waar jullie kinderen op school zitten, maar OWEE als een gewone burger bedreigt wordt, dan doen ze helemaal niks, dream on Nederland!" (16-11-2010).

De tweede categorie reacties betreft oplossingen die de schrijvers hebben voor criminaliteit in het algemeen en voor sommige criminelen in het bijzonder. "Oppakkuh" is het minste, levenslang al beter, de doodstraf vaak het beste. Omdat sommige radicale straffen, zoals "kleef ze aan een bumper en doe een rondje snelweg", niet mogen van de politiek ("die meer om privacy van ouders geeft dan om die van slachtoffers") wordt "het tijd dat de Nederlander het recht in eigen hand neemt en we een dag afspreken waarop we afrekenen met dit tuig. ik wil geen kwaad met kwaad vergelden, maar het lijkt alsof we hierin alleen staan. Geen hulp van de politiek of politie. Het is een schande", zo schrijft *Teleurgesteld* uit Amsterdam op 11 november 2010.

En *Veilig* mailt op 18 november 2010 naar aanleiding van een bericht over een gemaskerde bende die een bejaard echtpaar heeft overvallen: "Liquidatie lijkt de enige oplossing voor dit soort criminelen. Alleen met verwijdering uit de maatschappij los je dit op. Dit soort figuren zal altijd blijven bestaan en daarom moet je aanwas voorkomen".

De derde categorie reacties, die gedeeltelijk overlapt met de andere categorieën, gaat over 'buitenlanders'. Als uit het bericht de etniciteit van een verdachte of veroordeelde blijkt, of soms gewoon als de centrale figuur in het bericht allochtoon is, dan breekt over het algemeen de hel los. Wordt de etniciteit niet genoemd dan weten veel reaguurders dat het hier, gezien de aard van het misdrijf of de handeling, toch wel degelijk om "dit buitenlands schorem", deze "laagsoortigen" gaat. De reaguurders van *GeenStijl* lijken wat dat betreft wat minder racistisch. Naar aanleiding van een bericht over Marokkaanse meisjes die in Rotterdam een oude vrouw mishandelden, weet *Jan* uit Woerden op *Telegraaf.nl* van 11 november 2010: "dat krijg je er nou van als je pvda burgemeesters aan het roer zet, die lekker links draaiende thee gaan drinken met dit tuig". En op dezelfde dag schijft *Grondele* uit Den Haag: "Verschrikkelijk dat zoiets kan gebeuren. Laat ons toch allemaal de handen ineen slaan mensen, en bij dergelijke gebeurtenissen elkaar helpen. En voor de ouders geen taakstraf ofzo maar, laat ze 24 uur naar een uitgeholde varkenskop kijken (in een overvol winkelcentrum), en bij een volgend incident door dezelfde dader(s), mag hij/zij naast een uitgeholde varkenskop slapen. Zullen we zien wie de langste adem heeft".

Ten slotte zijn er de persoonlijke uitbarstingen en ontboezemingen van verdriet over slachtoffers van misdrijven, mishandelde dieren, verdwenen kinderen, enzovoort: blijken van medeleven en sympathie, maar evenzeer zijn de beschuldigingen niet van de lucht – aan het adres van de overheid die er niets aan doet, de ouders die wel 'buitenlander' zullen zijn, of omstanders die het

maar laten gebeuren. De ene reactie roept de andere op en de verwijten gaan van kwaad tot erger. In reactie op de buurman van de vermoorde Milly Boele die overlast heeft van ramptoeristen en andere burens die een monument willen oprichten, komt op 11 november 2010 elke denkbare emotie los. Allereerst over de moord op Milly, haar rouwende ouders "en al die mensen die hun dierbaren op wat voor wijze hebben verloren". Maar "al die gedenkplekken moeten eens ophouden", schrijft *Karl* uit Amsterdam. *Broerie* uit Lelystad vindt dat het een "taak van de gemeente is om dit te doen met een kort berichtje in de huis aan huis kranten. Als de gemeente hierin faalt dan is het logisch dat de burens het zelf gaan doen en heeft niets te maken met egoïsme". *Jasper* uit Heerde weet echter dat "het meisje geen moeder theresa of zo" was. Bij hem in de buurt liggen ook drie van die monumenten en die "slaan nergens op: ter herinnering van de zuiplap en straatracers zou er op moeten staan". "Rouwen doe je op het kerkhof" geven velen als dringend advies aan de ouders van Milly. Dat die helemaal niet om een monument of herdenking hebben gevraagd is na twintig van de 244 reacties al lang vergeten.

YouTube

Op 20 november 2010 is een *random search* uitgevoerd naar YouTube-filmpjes in de categorie criminaliteit. Het waren er 6 die door gemiddeld 72.478 mensen zijn bekeken en 1.239 reacties opleverden. Video's en reacties vallen over het algemeen in drie categorieën: burgers die YouTube gebruiken om de hen overkomen criminaliteit op te lossen (zoals een inbraak bij Gerard Joling die op video is vastgelegd en wordt uitgezonden door *aircrashobserver.com*), burgers die de politie helpen (bijvoorbeeld bij een inbraak in een speelgoedwinkel waar de politie echter na korte tijd de commentaarsectie sluit) en burgers die een mening verkondigen over criminaliteit in het algemeen en de rol van politie, openbaar ministerie, rechters en 'de overheid' in het bijzonder. Ene *LwdNick* probeert naar aanleiding van de video van een poging tot inbraak bij een benzinstation te verklaren waarom het kennelijk om een allochtoon gaat: "Makkelijk uit te leggen, alhoewel het niet altijd opgaat: Buitenlanders, vooral diegenen die hier net zijn aangekomen, zijn vaak wat simpeler in denken. Inbreken voor een half-brood en een Snickers, geen rekening houden met cameras etc. Kleine crimes, waar Opsporing Verzocht dol op is. Blanke mensen daarentegen zitten vaker in de higher-up crimes, belastingfraude/-ontduiking, huurmoorden et cetera. Waar het op neerkomt? Opleidingsniveau. Low vs. high education".

Zulke commentaren zijn ook bij tijd en wile op *GeenStijl.nl* of *Telegraaf.nl* te vinden. Maar ook wat het overige betreft verschilt YouTube nauwelijks: gescheld, grove bewoordingen, meningen en emoties.

Conclusies

Ons onderzoek, waarvan wij hierboven een deel van de resultaten weergeven, geeft een beeld van de eigen inbreng van de burger in het publieke debat over de strafrechtspleging zoals die op internet plaatsvindt. Het valt niet mee, maar dat op grote schaal sprake is van (virtuele) eigenrichting, zoals Brouwer destijds met zijn vrees voor *YouTubisering* veronderstelde, kan ook niet worden gezegd.

Als we onder eigenrichting verstaan het in eigen hand nemen van opsporing en liefst bestraffing van vermeende criminelen dan vindt dat wel plaats (bijvoorbeeld het identificeren en verschaffen van adressen van pedofielen op al dan niet daartoe opgerichte websites, of het gebruik van YouTube om de daders te vinden van een misdrijf waarvan men zelf slachtoffer is), maar zulke acties zijn verreweg in de minderheid. Wij hebben ze nauwelijks gezien.¹⁵ Wel is er een, geheel aan de virtuele wereld eigen vorm van eigenrichting, namelijk *shaming* via filmpjes en foto's van mobieltjes die op YouTube worden ge-upload ('Dog Poop Girl'-acties). Dat dit in Nederland gebeurt lijkt buiten kijf, maar in de week van ons onderzoek hebben wij daar geen voorbeelden van gevonden.

Het virtuele justitieel-publicitaire veld omvat niet zozeer directe eigenrichting, maar is veel eerder een platform voor een verontrustend discours van reaguurders, aangezwengeld door de (pseudo-)journalisten van *GeenStijl.nl*, *Telegraaf.nl* enzovoort. Het richt zich tegen de 'autoriteiten', bestaat uit een aaneenschakeling van meningen die in hun *truthiness* voor feiten moeten doorgaan en kenmerkt zich niet alleen door grof, veelal racistisch gescheld, maar ook door oproepen die variëren van wat te doen met Marokkanen, criminelen en andere 'ongewenste elementen' tot en met het ombrengen van politici en anderen die in ongenade zijn gevallen. Deze laatste vorm van 'internetdebat' omvat regelrechte aanstichting tot eigenrichting.

De vraag is wat precies zo verontrustend is aan dit geheel. Er is natuurlijk de kans dat uitingen in het virtuele in daden in de echte wereld ontaarden, maar bewijs of zelfs aanwijzingen daarvoor zijn er niet. Maar dat het medium internet bij uitstek dit discours mogelijk maakt is problematisch op zichzelf, omdat juist de democratische functie van de media niet alleen berust op het verschaffen van een platform voor de emoties van de *vox populi*, maar ook op de verschaffing van rationele en met argumenten onderbouwde feiten en meningen die mede controle op het overheidshandelen mogelijk maken. Dat is hun bijdrage aan het publieke debat, maar nu lijkt in het debat over de strafrechtspleging het emotionele vertoog van boze burgers te gaan overheersen. Daarmee echter wordt ook de notie van publiek debat vrijwel onmogelijk.

¹⁵ De beschuldiging van Maurice de Hond aan het adres van 'de klusjesman' stond toen niet on-line.

Ons onderzoek was ook erop gericht de stem van de ratio – in de eerste plaats de reactie van de strafvorderlijke overheid en rechterlijke macht – te analyseren. De resultaten daarvan zullen in een andere publicatie verschijnen. Wel kan worden gezegd dat men binnen de verschillende instellingen van de strafrechtspleging geschrokken kennis heeft genomen van de virtuele lawine aan meningen, scheldpartijen, dreigementen en pogingen tot internet *vigilantism*, die als een bedreiging worden gezien van de fundamentele waarden van de rechtsstaat. Tegelijk echter worden de communicatieve mogelijkheden van het internet om burgers te informeren en te mobiliseren duidelijker onderkend. Probleem is alleen dat in de strafrechtspleging en in het bijzonder in het strafproces zoals die in Nederland vorm hebben gekregen, voor emotionaliteit en de onvoorspelbaarheid van de *vox populi* niet echt plaats is. Dat maakt het bijzonder moeilijk voor justitie en rechterlijke macht om aan de nieuwe ontwikkelingen het hoofd te bieden, ook wanneer zij zich van hetzelfde medium bedienen. De boodschap van de strafvorderlijke overheid berust per definitie op de veronderstelling dat het door haar gebruikte medium fungeert als een platform voor rationeel debat. *YouTubisering* heeft die veronderstelling op scherp gezet.

Maar dat geldt ook voor alle anderen die met feiten en rationeel onderbouwde argumenten zich een plaats in het nieuwe vertoog proberen te verwerven om daarmee het gevecht aan te gaan – de advocaten bijvoorbeeld, die weliswaar hun websites vaak gebruiken om hun kant van het verhaal te laten zien, maar zich daarbij van hoogst redelijke argumenten bedienen, en de wetenschappers zoals Ybo Buruma, die telkens in het geweer komen tegen het irrationele, het onware, het heersende discours van de *vox populi*. Hoe geestig ook, en hoe toegankelijk ook geschreven, het is de vraag hoeveel gewicht hun bijdrage in de schaal legt wanneer zij zich niet met 'het volk' vereenzelvigen.